

Святослав ВЕРБИЧ

Інститут української мови НАН України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 01001, Україна
Електронна пошта: sviatoverb@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4671-1898>

ІСТОРИЧНІ ДОКУМЕНТИ — ВАЖЛИВІ ДЖЕРЕЛА ФІКСАЦІЇ НАЗВ ЗНИКЛИХ ПОСЕЛЕНЬ (на матеріалі ойконімікону Тернопільщини)

Стаття присвячена аналізу назв поселень історичної Тернопільщини в межах колишніх Волинського, Руського і Подільського воєводств (Вишнівецький, Збаразький, Терехівський, Тернопільський і Червоногородський пов.) Речі Посполитої. Об'єкт дослідження — ойконіми *Вибранівка, Герменці, Гугни, Любачів, Малатівці, Милоків, Пронятин, Шепелівка*, відомі в цьому регіоні в XV, XVI–XVII, XVIII — першій пол. XX ст., які потім зникли з різних причин, зумовлених здебільшого зовнішніми впливами. Аналіз історії зазначеного терену дає підстави стверджувати, що одним з негативних чинників, які впливали на його знелюднення в період XV–XVII ст., були часті татарські набіги, турецька окупація краю протягом 1672–1699 рр., а також воєнні дії Речі Посполитої, яка намагалася повернути Поділля під свою владу. На зникнення поселень на Тернопільщині в 1-й половині XX ст. вплинули інші фактори, пов'язані, очевидно, з адміністративними реформами тодішньої влади.

Схарактеризовано словотвірну структуру зазначених ойконімів, з'ясовано мотивацію семантики їхніх твірних основ, встановлено етимони.

Автор доходить висновку, що ґрунтовний аналіз історичних джерел із різних регіонів України дасть змогу виявити зниклі поселення й увести в науковий обіг їхні назви.

Ключові слова: антропонім, дериват, зниклі назви поселень, історичні джерела, ойконім, Тернопільщина.

Згідно з сучасним адміністративно-територіальним устроєм, у кожному регіоні України зафіксовано певну кількість населених пунктів. Наприклад, у Тернопільській області, ойконімікон якої становить об'єкт аналізу в пропонованій статті, сьогодні відзначено 1057 поселень — сіл, селищ, міст (АТУ 2012 : 312). Утім їх могло б бути значно більше, якби в різні періоди історії України чимало поселень не зникло з топонімної карти цього та низки інших регіонів. Дослідники слушно зауважують, що за багатовікову

Цитування: Вербіч С. Історичні документи — важливі джерела фіксації назв зниклих поселень (на матеріалі ойконімікону Тернопільщини). Мовознавство. 2025. № 5. С.16–26. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-344-2025-5-002>

Citation: Verbych S. (2025). Istorychni dokumenty — vazhlyvi dzherela fiksatsii nazv znyklykh poselen (na materialy oikonimikonu Ternopilshchyny) [Historical documents as an important source for the establishment of former settlements' names (the case study of oikonymicon of the Ternopil Region)]. *Movoznavstvo*, (5), 16–26. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-344-2025-5-002>

Стаття опублікована за ліцензією CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

історію наших земель втрачено тисячі населених пунктів. Причини, які призвели до такого стану, здебільшого антиприродні, зумовлені незакономірними зовнішніми впливами. Це, зокрема, численні татарські набіги переважно на центрально- та західноукраїнські терени, які почастишали з XV ст. і тривали з різною інтенсивністю аж до XVII ст. [Грушевський : 64; Заяць : 175]. Як справедливо зазначає історик Б. Смерека, серійні напади татар, масові випадки захоплення в ясир місцевих мешканців призводили до знелюднення цілих поселень, багато з яких уже не вдалося відновити [Смерека : 62]. Чимало сіл на Поділлі, наприклад, лишилося без своїх жителів унаслідок переселень в інші західні регіони України в період турецької окупації краю в 1672–1699 рр., а також унаслідок постійних спустошень, що їх чинили війська Речі Посполитої під час воєнних дій за повернення Поділля під свою владу [Крикун : 63].

Не менш негативні процеси знелюднення численних поселень відбувалися в період комуно-радянської системи, особливо в 30–60-ті роки XX ст., коли внаслідок голодоморів, воєнних дій, колективізації, примусових виселень великі території України перетворилися на пустку [Лепех : 3]. А зі зникненням відповідних сіл і селищ зникали і їхні назви, які зберігали відомості про історію і конкретного поселення, і регіону.

У сфері уваги автора в пропонованій статті — 8 назв населених пунктів з Тернопільщини, більшість із яких була відома в цьому регіоні в XV–XVII ст., а потім зникла з різних причин, можливо, і внаслідок спустошень, спричинених татарськими набігами. Зокрема, з історичних джерел відомо, що взимку 1624 р. ногайські татари спалили низку поселень Тернопільського краю [Тимів : 16]. Деякі населені пункти зникли значно пізніше з інших причин.

Предмет дослідження — структурно-словотвірний аналіз ойконімів *Вибранівка*, *Герменці*, *Гугни*, *Любачів*, *Малатівці*, *Милоків*, *Пронятин*, *Шепелівка*, лексико-семантична характеристика їхніх твірних основ і встановлення етимонів.

Вибранівка: кін. XVI — XVII ст. — *Wybranówka* (АНРР) — село в колишньому Теребовельському повіті. Цей нп, очевидно, був відомий і в наступні періоди: 2-га пол. XVIII ст. — с. *Wybranówka* (ЙФМ : 53), 1-ша пол. XX ст. — х. *Вибранівка* Теребовлянського р-ну (АТП 1947 : 580). Крім цього, на теренах Тернопільщини до 1946 р. було ще м-ко *Вибранівка* в колишньому Бережанському повіті (1785–1788 рр., *Wybranówka*) (ЙФМ : 53), а станом на 1946 р. у межах Копичинського р-ну Тернопільської обл. зафіксовано с. *Вибранівка* (АТП 1947 : 569). На сьогодні ойконіми *Вибранівка* на території Тернопільської обл. невідомі. Населений пункт з такою назвою нині зафіксовано лише на Львівщині — у Стрийському р-ні. А впродовж XVIII–XIX ст. ойконіми *Вибранівка* були ще й на Станіславівщині (тепер — Івано-Франківська обл.) — як частина с. Пістинь (тепер — присілок *Вибранці* [Габорак : 96]) і передмістя Печеніжина (SG XIV : 72). В основі наведених назв — антропонім *Вибран*, оформлений присвійним суфіксом *-ів-к-а* (< *-ов-к-а*). Ця особова назва, засвідчена в українському прізвищі *Вибран* (Ірклієвський : 135), мотивувала і польські ойконіми *Wybranów* та *Wybranowo* в різних регіонах (SG XIV : 71, 72); пор. ще споріднену назву с. *Вибранцы* в колишній Віленській губернії (RGN II : 221) і співвідносні прізвища — укр. *Вибранець* (Редько 1 : 145), білорус. *Выбранец* (Бірыла : 91). З огляду на наявність посесивів із суфіксом *-ов-*, похідних від антропоніма *Вибран*, версія про мотивацію ойконіма *Вибранівка* апелятивом діал. *вибранівка*

‘місце, де живуть люди, які вибралися (переселилися) із села’ [Габорак : 96] видається малоімовірною. З погляду морфологічної будови антропонім *Вибран* — онімизована форма короткого пасивного дієприкметника минулого часу від дієслова *вибрати*, який, зокрема, відомий у пам’ятках староукраїнського періоду: *выбранъ* (СУМ XVI–XVII 5 : 110). Пор. також український субстантив *вибран* ‘прививник, прийнятий до війська; рекрут’ (Ірклієвський : 135).

Герменці (1424 р. — *Hermencae*). Поселення з такою назвою історики локалізують поблизу с. Попівці Заліщицького р-ну Тернопільської обл. (Михайловський : 194). Пізніші історичні джерела цього ойконіма не фіксують. За умови, що *Герменці* — первинна форма цього ойконіма¹, її, з погляду словотвору, кваліфікуємо як форму множини від антропоніма **Герменець*. Тобто ойконім *Герменці* належить до структурного типу так званих родових (відродинних) назв. Дериваційний аналіз антропоніма **Герменець* указує на його зв’язок з особовою назвою *Гермен*. Це, ймовірно, фонетичний варіант до імені *Герман*, що, до речі, на слов’янських теренах відоме з XI ст. (Займов : 63) і широко представлене в місцевому антропоніміконі, про що свідчать, зокрема: ст.-укр. *Германъ* (1422 р.) (ССУМ 1 : 242), українське прізвище *Герман* (Чучка 2005 : 142), болгарське ім’я *Герман* (Займов : 63), ст.-пол. *German* (1337 р.) (Rymut I : 228), похідні ойконіми *Германово* в колишніх Віленській і Могильовській губерніях, *Германы* в колишніх Гроденській і Могильовській губ. (RGN I : 346). З-поміж сучасних слов’янських мов антропонім *Giermen* відзначено лише в польському іменникові (Rymut I : 228). Це опосередковано може вказувати на відповідну етнічну належність (польську) предка особи з ім’ям **Герменець*. Серед інших фонетичних варіантів імені *Герман* пор. ще *Гарман* (українське прізвище *Гарман*, староросійський антропонім *Гарман* (1545 р.) [Шульгач 2022 : 227]), *Гірман*, засвідчене в складі староукраїнського патроніма *Гирмановичи* (1583 р.) [Єфименко : 47] тощо. В етимологічній літературі ім’я *Герман* пояснюють зазвичай як форму, запозичену через посередництво старослов’янської (*Германъ*) з грецької мови — *Гермаνος* або безпосередньо з латинської мови — *Germānus* < *germānus* ‘рідний, єдинокровний’ (ЕСУМ 1 : 499–500). Щоправда, відома і власне слов’янська версія генези цього антропоніма — як континуанта псл. **Гьртанъ*, яку пропонує В.П. Шульгач [Шульгач 2022 : 227–229].

Гугни (1469 р. — *Huhny*) — ойконім у колишньому Червоногородському повіті Західного Поділля (Михайловський : 199). Після XV ст. ця назва зникла з ойконімного простору зазначеного регіону — сучасної Тернопільщини. На первинний характер формальної структури ойконіма *Гугни* вказує білоруський відповідник *Гугны* — назва села в колишній Гроденській губернії (RGN II : 600). Словотвірний аналіз зазначених ойконімів дає підстави тлумачити їх як множинні деривати від прізвиська *Гугна*. Внутрішню форму цього антропоніма з’ясовуємо в колі споріднених власних особових назв на зразок ст.-укр. *Гугнивы(й)* (1649 р.) (СУМ XVI–XVII 7 : 114), ст.-рос. *Гугня* (1649 р.) (Тупиков : 122), українського прізвища *Гугнявий* (Ірклієвський : 205), польського патроніма *Gugniiewicz* (Rymut I : 283). Твірні основи наве-

¹ Засвідчена в документі форма *Hermencae*, відтворена латинською мовою, може позначати не первинну назву *Герменці*, а *Герменки*, адже в латинській мові флексія *-ae* вказувала на належність іменника до різних відмінкових форм I відміни (жіночого роду) — родового і давального відмінків однини і називного відмінка множини [Скорина : 427].

дених антропонімів мотивовані апелятивами лексико-словотвірного гнізда *гугн-* звуконаслідувального походження, представленого, зокрема, ст.-укр. *гугнивий*, *гугнивы* 'гугнявий' (1598, 1641 pp.) (СУМ XVI–XVII 7 : 114), укр. *гугніти* 'розмовляти через ніс', *гугнати*, *гугніти* 'т. с.' (ЕСУМ 1 : 612), рос. діал. *гугнавить* 'говорити через ніс, нерозбірливо', *гугнавий*, *гугнявий* 'гугнявий' (СРНГ 7 : 199), ст.-чеськ. *huhnati*, *gugnati* 'бурмотіти' (Gebauer I : 516) тощо.

Любачів: кін. XVI — XVII ст. — *Lubaczów* (АНРР) — назва поселення в колишньому Збараському повіті. У наступні історичні періоди цей ойконім невідомий. Сьогодні такий астіонім відзначено на території Польщі — *Lubaczów* (SG V : 370), відомий з 1212 р. як *Любачев* — *Ljubaczew* (NMP VI : 182); пор. також назву с. *Любачів* на Сумщині (АТП 1947 : 781) — тепер *Любачеве*. Наведені назви об'єднує спільна дериваційна модель — утворення з присвійним суфіксом *-iv-* < *-ev-* від антропоніма *Любач*. Споріднені антропоніми представлені в різних слов'янських мовах: пол. *Lubacz* (Rymut I : 26), похідне хорв. *Ljubačev* (Leksik : 379); пор. також апелятивний відповідник ст.-чеськ. *l'ubač* 'той, хто цілує' (Gebauer I : 277). Фіксація ідентичних антропонімів у різних слов'янських мовах уможливорює реконструкцію праформи **L'ubačь* [Казлова : 58–59] < **l'ubačь* — дериват із суфіксом *-ačь* від дієслова **l'ubati* 'любити, цілувати' (ЕССЯ 15 : 168). У такому разі відновлене ім'я **L'ubačь* можна вважати доповненням до розлогого гнізда праантропонімів з коренем **L'ub-*, яке реконструював В.П. Шульгач [Шульгач 2015 : 327–333].

Малатівці: кін. XVI — XVII ст. — *Malatowce* (АНРР) — ойконім у колишньому Збараському повіті. Хронологічно пізніші джерела такої назви не фіксують. Словотвірна структура ойконіма *Малатівці* дає підстави аналізувати його як похідний від групової назви мешканців *малатівці*, що, своєю чергою, дериваційно пов'язана з посесивом **Малатів*, в основі якого — власна особова назва *Малат*. Таке прізвище, до речі, зафіксовано в українському іменникові (Ірклієвський : 451). Найімовірніше, *Малат* — фонетично вторинна форма від *Малят*, пор. відповідно ст.-укр. *Малять* (1436 р.) (ССУМ 1 : 574), *Малят* (1574 р.) (Чучка 2011 : 231). Змішування фонем /л/ і /л'/ в антропонімооснові *Малат-* / *Малят-* засвідчують споріднені ойконіми, наприклад: колишня назва с. *Малатин* (1785–1788 pp. — *Malatyn*, *Małatyn*) на Львівщині (ЙФМ : 190), ойконіми *Малятин* (1906 р. — *Малатинь* (СНМ 1906 : 201), (1884 р. — *Malatyn*; SG V : 942) на Ровенщині та *Малятинці* (1660 р. — *Малатинци*, *Малятинци*; Карпенко 1965 : 43–44) на Чернівецьчині. Щодо антропоніма *Малят*, то його, очевидно, можна кваліфікувати як морфологічний варіант до частотнішого *Малята*, поширеного в різних слов'янських мовах. Пор., наприклад: ст.-укр. *Малята* (1436 р.) (Чучка 2011 : 231), староросійський посесив *Малятинь* (XV ст.) (Тупиков : 637), білорус. *Малята* (Бірыла : 273), ст.-пол. *Malata* (1667 р.) (Rymut II : 59), хорв. *Maleta* (Leksik : 388), похідні ойконіми: укр. *Малятин* (див. вище), білорус. *Малятин* у колишній Вітебській губ., рос. *Малятина* в колишній Калузькій губ. (RGN V : 387), слц. *Malatin vižny*, *stredny* і *nižny* в Мікулаському повіті (SG V : 939). З погляду етимології антропонім *Малята* — результат еволюції на місцевому слов'янському ґрунті псл. **Maļę*, *-ęte* [Шульгач 2019 : 185] < **maļę*, *-ęte* (ЕССЯ 17 : 155).

Милоків: кін. XVI — XVII ст. — *Miloków* (АНРР) — ойконім у колишньому Вишнівецькому повіті. Джерела XVIII–XIX ст. цієї назви не фіксують. З погляду словотвору ойконім *Милоків* — дериват з присвійним суфіксом

-ів < -ов від антропоніма *Милок. Доступний матеріал сучасних слов'янських мов такої власної особової назви не підтверджує. Натомість у слов'янському іменникові відзначені формально споріднені антропоніми з тією самою основою *Мил-*, але з іншим суфіксом, наприклад: українське прізвище *Милко* (Ірклієвський : 475), посесив ст.-рос. *Милковъ* (1648 р.) (Тупиков : 644), болг. *Милко*, ст.-чеськ. *Milek* (ЭССЯ 19 : 48–49), ст.-пол. *Milek* (1400 р.) (SSNO III : 511) < **Milьko* / **Milьkь* [Шульгач 2019 : 66]. Від таких антропонімів закономірні деривати на зразок *Милків*, на що, зокрема, вказують ойконіми *Милків* (1785–1788 рр. — *Milków*) у колишньому Жовківському пов. Львівщини (ЙФМ : 196), *Milków* у колишньому Цешанівському пов. Польщі поблизу Любачева, *Milkowa wużna i niżna* в колишньому Новосондецькому пов. (SG VI : 433–434), мікротопонім *Milków kąt* поблизу Рави-Руської (SG VI : 434). Антропонім **Милок* з погляду формальної структури — утворення із суфіксом *-ок* < *-*окъ* від ад'єктивної основи *Мил-* < *милиѣ*. У цьому контексті варто зазначити, що відприкметникові деривати з указаним формантом рідкісні на праслов'янському ґрунті, пор., наприклад, **inokъ*, **blizokъ* [Sławski 1 : 92], **glъbokъ* (*jb*) (ЭССЯ 6 : 141–142) тощо.

Пронятин — назва поселення в колишньому Тернопільському повіті. Історичні словоформи: 1564 р. — *Proniatyn* (Klisiewicz : 141), кін. XVI — XVII ст. — *Proniatyn* (АНРР), 1785–1788 рр. — *Proniatyn* (ЙФМ : 250), 1888 р. — *Proniatyn* (SG IX : 51), 1967 р. — *Пронятин*, с. Тернопільського р-ну (АТП 1967 : 35). З 1985 р. — увійшло до складу Тернополя (<https://uk.wikipedia.org/wiki/Пронятин>). Прикметно, що в цій місцевості, де було локалізовано зазначений нп, здавна проживали українці. На це вказують, зокрема, археологічні джерела: в околицях колишнього с. *Пронятин* виявлено культурний шар давньоруського поселення XII–XIII ст. [Ягодина : 229]. В основі ойконіма *Пронятин* — антропонім **Пронята*, оформлений присвійним суфіксом *-ин*. Це ім'я, за свідченням доступного онімного матеріалу, не представлено в сучасному українському і ширше — у слов'янському антропоніміконі. У його складі — формант *-ят-*, який зазвичай приєднується до основ неканонічних, тобто прізвищових імен на зразок *Будята*, *Гостята*. Антропонімооснова *Прон'* стосується, очевидно, християнського імені; пор. у цьому контексті укр. *Пронь*, *Проня* — розмовні варіанти до християнського імені *Прокіп* (Трійняк : 305). Варто зауважити, що ім'я *Пронь* / *Проньо* вже давно функціонує в слов'янських мовах. На це вказують його форми, засвідчені в пізньосередньовічній період, наприклад: болг. *Проньо* (XV ст.) (Займов : 183), ст.-пол. *Proń* (1435 р.) (Rymut II : 1435). Дериваційну модель антропоніма **Пронята* — утворення із суфіксом *-ят-* від імені *Пронь* — підтверджують нечастотні в слов'янському іменникові утворення із суфіксом *-ят-*, *-ат-* від розмовних варіантів християнських імен — укр. **Ванята* > *Ванятко* < *Ваня* < *Іван*, **Гришата* > *Гришатка* < *Гриша* < *Григорій* (Трійняк : 95, 143). Пор. також ім'я *Коснята* < *Костянтин*, твірне для літописних ойконімів — укр. *Къснатиинь* у Переяславській землі, *Къснатиинь двор* (1181 р.) з варіантами *коснатиинь*, *косянатиинь* у Великому Новгороді (ЕСЛГНПР : 76–77).

Шепелівка: кін. XVI — XVII ст. — *Szepelówka* (АНРР) — ойконім у колишньому Збараському повіті, який після XVII ст. зник з топонімного простору Тернопільщини. У межах сучасної України такі топоніми відомі лише на Полтавщині. Аналіз словотвірної структури назви *Шепелівка* дає переконливі підстави вважати її утворенням з присвійним суфіксом *-ів-к-а*

(-ев-к-а) від антропоніма *Шепель*, засвідченого в українському іменникові вже в староукраїнський період; пор., наприклад, козацьку прізвищеву назву *Шепель* (1649 р.) (Ковальчук : 256). Відповідні антропоніми відзначені в різних слов'янських мовах; пор. ст.-рос. *Шепель* (1498 р.) (Тупиков : 440), старобілоруський патронім *Шепелич* (1552 р.) і сучасне білоруське прізвище *Шэпель* (Бірыла : 637), пол. *Szepel* (Rymut II : 534), хорв. *Šepelj* (Leksik : 637) та ін. На поширеність цієї власної особової назви в слов'янському оніміконі вказують також похідні від неї ойконіми на зразок укр. *Шепелі* на Полтавщині (АТП 1947 : 873), рос. *Шепелева, Шепелевка, Шепелево* в різних регіонах (RGN X : 270–271), пол. *Szepelówka* в колишньому Горецькому повіті (SG XI : 900). Етимологія антропоніма *Шепель* прозора. Дослідники слушно пов'язують мотивацію цього первинного прізвиська з дієсловами *шепеляти, шепелявити* 'невиразно говорити' (Чучка 2011 : 364), що підтверджують споріднені словоформи: антропоніми — ст.-укр. *Шепелевыи* (1431 р.) (ССУМ 2 : 556), ст.-пол. *Szpetliwy* (1390 р.) (Rymut II : 304); апелятиви — ст.-укр. *шепетливый* 'шепелявий' (XVII ст.) (Тимченко 2 : 492), укр. діал. *шепетлявий* 'той, хто шепеляє' (ЕСУМ 6 : 406).

Історико-лінгвістичний аналіз назв уже колишніх поселень Тернопільщини *Вибранівка, Герменці, Гугни, Любачів, Малатівці, Милоків, Пронятин, Шепелівка*, відомих у XV, XV–XVII, XVIII–XIX ст. і 1-й пол. XX ст, які потім з різних причин зникли з топонімної карти цього регіону, уможливив такі висновки:

1. Усі наведені назви об'єднані спільною ознакою — їхні твірні основи прямо або опосередковано пов'язані з відповідними антропонімами.

2. Ойконіми *Вибранівка, Любачів, Милоків, Пронятин, Шепелівка* утворено за посесивними моделями із суфіксами *-ів* (< *-ев, -ов*), *-ів-к-а* (< *-ев-к-а, -ов-к-а*), *-ин* від антропонімів *Вибран, Любач, *Милок, *Пронята, Шепель*.

3. Ойконіми *Герменці* та *Гугни* належать до семантичного типу так званих родових, або відродинних, назв, в основі яких — імена очільників сімейств **Герменець* і *Гугна*.

4. Ойконім *Малатівці* постав способом онімізації групової назви мешканців *малатівці*, дериваційно пов'язаної з посесивом **Малатів* (*-ове*).

5. З'ясовано етимони прізвищових антропонімів *Вибран, Гугна, Любач, Малат* < *Малят, *Милок, Шепель*, обґрунтовано словотвірний зв'язок особових назв **Герменець* і **Пронята* з розмовними варіантами календарних імен *Герман* і *Прокіп*.

6. Ґрунтовне опрацювання історичних джерел, насамперед люстрацій, поборових реєстрів та ін., із різних регіонів України уможливить установити зниклі населені пункти й увести в науковий обіг їхні назви.

ЛІТЕРАТУРА

- Габорак М. Топонімія Галицької Гуцульщини : етимолог. слов.-довід. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. 656 с.
- Грушевский М. Барское староство: исторические очерки (XV–XVIII в.). Киев, 1894. 404 с.
- Єфименко І. В. Дослідження з антропонімії. Київ, 2021. 312 с.
- Заяць А. Волинські міста XVI — першої половини XVII ст. як опорні пункти оборони краю. *Наук. зошити іст. фак-ту Львів. ун-ту*. Львів, 2014. Вип. 15. С. 175–182.
- Казлова Р. М. Беларуская і славянская гідронімія. Праславянські фонд. Т. 2. Гомель, 2002. 264 с.

- Крикун М. Матеріали про переселення народних мас з Поділля в останній чверті XVII ст. *Наук.-інформ. бюл. Архів. упр. УРСР*. Київ. 1964. № 6 (68). С. 63–68.
- Лепех С. Села, яких вже немає на карті: історичні есеї. Чернівці : Букрек, 2021. 152 с.
- Скорина Л.П., Скорина О.А. Латинсько-український, українсько-латинський словник. Київ : Обереги, 2004. 448 с.
- Смерека Б. Зниклі поселення Львівської землі Руського воєводства у XVI–XVIII ст. та специфіка їх ідентифікації у фіскальних джерелах. *Укр. іст. зб.* / голова редкол. Т. В. Чухліб. Київ, 2015. Вип. 18. С. 62–80.
- Тимів І. Напад татар на Поділля і Прикарпаття взимку 1624 р. *Наук. зап. з укр. історії* : зб. наук. ст. / голова редкол. В. П. Коцур. Хмельницький, 2015. Вип. 37. С. 13–19.
- Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ, 2015. Ч. 2. 504 с.
- Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ, 2019. Ч. 6. 416 с.
- Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ, 2022. Ч. 7. 384 с.
- Ягодинська М.О. Давньоруські пам'ятки Західного Поділля X–XIII ст.: дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2015. 358 с.
- Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. *Słownik prasłowiański* / pod red. F. Sławskiego. Wrocław etc. : Wyd-wo PAN, 1974–1979. T. 1–3.

ДЖЕРЕЛА

- АТП 1947 Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. Вид. перше. Київ : Укрполітвидав, 1947. 1064 с.
- АТП 1967 Тернопільська область. Адміністративно-територіальний поділ на 1 квітня 1967 р. Тернопіль: Виконавч. комітет Тернопільськ. обл. ради депутатів трудящих, 1967. 142 с.
- АТУ 2012 Україна. Адміністративно-територіальний устрій (станом на 1 січня 2012 р.) / заг. ред. В. Г. Зайчука; відп. ред. Г. П. Скопненко. Київ : Парлам. вид-во, 2012. 783 с.
- Бірыла Бірыла М.В. Беларуская антрапанімія. 2 : Прозвішчы, утвараныя ад апелятыўнай лексики. Мінск : Навука і тэхніка, 1969. 505 с.
- ЕСЛГНПР Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / відп. ред. О. С. Стрижак. Київ : Наук. думка, 1985. 256 с.
- ЕСУМ Етимологічний словник української мови : у 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Наук. думка, 1982–2012. Т. 1–6.–
- Заимов Заимов Й. Български именник. София : БАН, 1988. 311 с.
- Ірклієвський Ірклієвський В. Етимологічний словник українських прізвищ — прізвищезнавство. Мюнхен, 1987. 849 с.
- ЙФМ Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів. Київ, 1965. 355 с.
- Карпенко 1965 Карпенко Ю. О. Топоніміка центральних районів Чернівецької області. Чернівці, 1965. 76 с.
- Ковальчук Реєстр Війська Запорозького 1649 року (алфавітний показчик прізвищ) / упоряд. В. Ф. Ковальчук. Київ : Пріоритети, 2014. 282 с.
- Михайловський Михайловський В. ІСТОРИЯ, МОВА, ГЕОГРАФІЯ: топонімі середньовічного Поділля. Київ : Темпора, 2021. 412 с.
- Редько Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ. Львів : НТШ, 2007. Т. 1–2.

- СНМ 1906 Список населенных мест Волынской губернии. Житомир :
Волын. губерн. тип., 1906. 222 с.
- СРНГ Словарь русских народных говоров / под ред. Ф. П. Филина,
Ф. П. Сороколетова, С. А. Мызникова. Москва; Ленинград;
Санкт-Петербург : Наука, 1965–2021. Вып. 1–52. –
- ССУМ Словник староукраїнської мови XIV–XVI століть /
Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька (голова редкол.),
І. М. Керницький. Київ : Наук. думка, 1977–1978. Т. 1–2.
- СУМ XVI–XVII Словник української мови XVI — першої половини XVII
століть / відп. ред. Д. Гринчишин, М. Чікало. Львів :
Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
1994–2022. Вип. 1–18. –
- Тимченко Тимченко Є. Матеріали до Словника писемної та книжної
української мови XV–XVIII ст. / підгот. до вид. В. В. Німчук
та Г. І. Лиса. Київ; Нью-Йорк, 2002–2003. Кн. 1–2.
- Трійняк Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ : «Довіра»,
2005. 509 с.
- Тупиков Тупиков Н. М. Словарь древнерусских личных собственных
имен. Санкт-Петербург, 1903. 873 с.
- Чучка 2005 Чучка П. Прізвиська закарпатських українців : Історико-
етимолог. слов. Львів : Світ, 2005. 702 с.
- Чучка 2011 Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців. Історико-
етимолог. слов. Ужгород : Liga, 2011. 429 с.
- ЭССЯ Этимологический словарь славянских языков : Праславян.
лекс. фонд / под ред. О. Н. Трубачева, А. Ф. Журавлева,
Ж. Ж. Варбот. Москва : Наука, 1974–2021. Вып. 1–42. –
- AHRP Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przełomu
XVI-go na XVII-sty. Dział II-gi: Ziemie ruskie Rzeczypospolitej/
Oprac. i wyd. A. Jabłonowski. Warszawa; Wiedeń, 1899–1904.
- Gebauer Gebauer J. Slovník staročeský. Praha : Nakl. Československej
akademii věd, 1970. D. 1–2.
- Klisiewicz Klisiewicz E. Nazwy miejscowe Tarnopolszczyzny
(motywacja — geneza — struktura). Kraków : Wyd-wo naukowe
Akademii Pedagogicznej, 2001. 149 s.
- Leksik Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske /
V. Putanec, P. Šimunović. Zagreb : Institut za jezik, 1976. 772 s.
- RGN Russisches geographisches Namenbuch / Begr. von M. Vasmer.
Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1962–1981. Bd 1–10.
- Rymut Rymut K. Nazwiska polaków. Słownik historyczno-
etymologiczny. Kraków : Wyd-wo Instytutu języka polskiego
PAN, 1999–2001. T. 1–2.
- SG Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych
krajów słowiańskich. Warszawa : Nakł. F. Sulimierskiego,
W. Walewskiego, 1880–1902. T. 1–15.
- SSNO Słownik staropolskich nazw osobowych / pod red.
W. Taszyckiego. Wrocław : Wyd-wo PAN, 1965–1985. T. 1–7.
- Електронний ресурс: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Дата надходження до редакції: 24.05.2025

Дата надходження після доопрацювання: 30.06.2025

Дата затвердження редакцією: 03.06.2025

REFERENCES

- Haborak M. (2011). Toponimiiia Halytskoi Hutsulshchyny. Etymolohichnyi slovnyk-dovidnyk. Ivano-Frankivsk: Misto NV. [In Ukrainian].
- Hrushevskiy M. (1894). Barskoe starostvo: istoricheskie ocherki (XV–XVIII v.). Kyiv. [In Russian].
- Kazlova R.M. (2002). Belaruskaya i slavyanskaya gidranimiya. Praslavyanskij fond. Vol. 2. Gomel. [In Belarusian].
- Krykun M. (1964). Materialy pro pereselennia narodnykh mas z Podillia v ostannii chverti XVII st. *Naukovo-informatsiyni biuleten Arkhivnoho upravlinnia URSR*. Kyiv, 6(68), 63–68. [In Ukrainian].
- Lepekh S. (2021). Sela, yakykh vzhe nemaie na karti: istorychni esei. Chernivtsi: Bukrek. [In Ukrainian].
- Skoryna L.P., Skoryna O.A. (2004). Latynsko-ukrainskyi i ukrainsko-latynskyi slovnyk. Kyiv: Oberehy. [In Ukrainian].
- Sławski F. (1974–1979). Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. *Słownik prasłowiański*. F. Sławski (Ed.). Vol. 1–3. Wrocław etc.: Wydawnictwo PAN.
- Smereka B. (2015). Znykli poselennia Lvivskoi zemli Ruskoho voievodstva u XVI–XVIII st. ta spetsyfika yikh identyfikatsii u fiskalnykh dzherelakh. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*. T. V. Chukhlib (Chief Ed.). Kyiv. Iss. 18, 62–80. [In Ukrainian].
- Tymiv I. (2015). Napad tatar na Podillia i Prykarpattia vzymku 1624 r. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: zbirnyk naukovykh statei*. V. P. Kotsur (Chief Ed.). Khmelnyskyi. Vol. 37, 13–19. [In Ukrainian].
- Shulhach V.P. (2015). Narysy z praslovianskoi antroponimii. Kyiv. P. 2. [In Ukrainian].
- Shulhach V.P. (2019). Narysy z praslovianskoi antroponimii. Kyiv. P. 6. [In Ukrainian].
- Shulhach V.P. (2022). Narysy z praslovianskoi antroponimii. Kyiv. P. 7. [In Ukrainian].
- Yahodynska M.O. (2015). Davnoruski pamiatky Zakhidnoho Podillia X–XIII st.: Cand. of Hist. Sc. diss. Kyiv. [In Ukrainian].
- Yefymenko I. V. (2021). Doslidzhennia z antroponimii. Kyiv. [In Ukrainian].
- Zaiats A. (2014). Volynski mista XVI — pershoi polovyny XVII st. yak oporni punkty oborony kraiu. *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho universytetu*. Lviv. Iss. 15, 175–182. [In Ukrainian].

SOURCES

- ATP 1947 Ukrainka RSR. Administratyvno-terytorialnyi podil na 1 veresnia 1946 roku. Vydannia pershe (1946). Kyiv: Ukrpolitvydav. [In Ukrainian].
- ATP 1967 Ternopil'ska oblast. Administratyvno-terytorialnyi podil na 1 kvitnia 1967 r. (1967). Ternopil: Vykonavch. komitet Ternopil'sk. obl. rady deputativ trudiashchykh. [In Ukrainian].
- ATU 2012 Ukraina: Administratyvno-terytorialnyi ustrii (stanom na 1 sichnia 2012 r.) (2012). V. H. Zaichuk, H. P. Skopenko (Ed.). Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo. [In Ukrainian].
- Biryła Biryła M. V. Belaruskaja antrapanimija. 2: Prozvishchy, utvaranyja ad apeljatyŭnaj leksiki (1969). Minsk: Navuka i tehnika. [In Belarussian].
- ESLHNPR Etymolohichnyi slovnyk litopysnykh heohrafichnykh nazv Pivdennoi Rusi (1985). O. S. Stryzhak (Ed.). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- ESUM Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy: U 7 t. (1982–2012). Vol. 1–6. O. S. Melnychuk (Chief Ed.), I. K. Bilodid et al. (Eds). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].

Zaimov	Zaimov J. Balgarski imennik (1988). Sofia: BAN. [In Bulgarian].
Irkliievskiy	Irkliievskiy V. Etymolohichniy slovnyk ukrainskykh prizvyshch – prizvyshcheznavstvo (1987). Munich. [In Ukrainian].
YFM	Iosyfińska (1785–1788) i Frantsyskanska (1819–1820) metryky. Pershi pozemelni kadastry Halychyny. Pokazhchyk naselenykh punktiv (1965). Kyiv. [In Ukrainian].
Karpenko 1965	Karpenko Yu. O. Toponimika tseentralnykh raioniv Chernivetskoï oblasti (1965). Chernivtsi. [In Ukrainian].
Kovalchuk	Reiestr Viiska Zaporozkoho 1649 roku (alfavitnyi pokazhchyk prizvyshch) (2014). V. F. Kovalchuk (Ed.). Kyiv: Priorytety. [In Ukrainian].
Mykhailovskiy	Mykhailovskiy V. ISTORIIA, MOVA, HEOHRAFIIA: toponimy serednovichnoho Podillia (2021). Kyiv: Tempora. [In Ukrainian].
Redko	Redko Yu. (2007). Slovnyk suchasnykh ukrainskykh prizvyshch. Vol. 1–2. Lviv: NTSh. [In Ukrainian].
SNM 1906	Spisok naselennykh mest Volynskoj gubernii. (1906). Zhytomyr: Volynskaya gubernskaya tipografiya. [In Russian].
SRNG	Slovar' russkikh narodnykh govorov. (1965–2021). Iss. 1–52. F. P. Filin, F. P. Sorokoletov, S. A. Myznikov (Eds.). Moscow; Leningrad; Saint Petersburg: Nauka. [In Russian].
SSUM	Slovnyk staroukrainskoï movy XIV–XVI stolit. (1977–1978). Vol. 1–2. D. H. Hrynchyshyn, L. L. Humetska (Ed.), I. M. Kernytskyi. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
SUM XVI–XVII	Slovnyk ukrainskoï movy XVI — pershoï polovyny XVII stolit. (1994–2022). Iss. 1–18. D. Hrynchyshyn, M. Chikalo (Eds.). Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
Tymchenko	Tymchenko Ye. (2002–2003). Materialy do Slovnyka pysemnoi ta knyzhnoi ukrainskoï movy XV–XVIII st. Vol. 1–2. V. V. Nimchuk, H. I. Lysa (Eds.). Kyiv; New York. [In Ukrainian].
Triiniak	Triiniak I. I. (2005). Slovnyk ukrainskykh imen. Kyiv: Dovira. [In Ukrainian].
Tupikov	Tupikov N. M. (1903). Slovar' drevnerusskikh lichnykh sobstvennykh imen. Saint Petersburg. [In Russian].
Chuchka 2005	Chuchka P. Prizvyshcha zakarpatskykh ukraintiv: Istoryko-etymolohichniy slovnyk (2005). Lviv: Svit. [In Ukrainian].
Chuchka 2011	Chuchka P. P. Slovianski osobovi imena ukraintiv. Istoryko-etymolohichniy slovnyk (2011). Uzhhorod: Lira. [In Ukrainian].
ESSYa	Etimologicheskij slovar' slavjanskikh yazykov: Praslavjanskij leksicheskij fond (1974–2021). Iss. 1–42. O. N. Trubachev, A. F. Zhuravlev, Zh. Zh. Varbot (Eds.). Moscow: Nauka. [In Russian].
AHRP	Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przełomu XVI-go na XVII-sty. Dział II-gi: Ziemia ruskie Rzeczypospolitej (1899–1904). Opracował i wydał A. Jabłonowski. Warsaw; Vienna.
Gebauer	Gebauer J. Slovník staročeský (1970). Vol. 1–2. Prague: Nakladatelství Československé akademie věd.
Klisiewicz	Klisiewicz E. Nazwy miejscowe Tarnopolszczyzny (motywacja — geneza — struktura) (2001). Krakow:

- Wydawnictwo naukowe Akademii Pedagogicznej.
Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske (1976). V. Putanec, P. Šimunović (Eds.). Zagreb: Institut za jezik.
RGN Russisches geographisches Namenbuch (1962–1981). M. Vasmer (Ed.). Vol. 1–10. Wiesbaden: Otto Harrassowitz. [In Russian].
Rymut Rymut K. Nazwiska polaków. Słownik historyczno-etymologiczny (1999–2001). T. 1–2. Krakow: Wydawnictwo Instytutu języka polskiego PAN.
SG Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich (1880–1902). Vol. I–XV. Warsaw: Nakładem F. Sulimierskiego, W. Walewskiego.
SSNO Słownik staropolskich nazw osobowych (1965–1985). Vol. 1–7. W. Taszycki (Ed.). Wrocław: Wydawnictwo PAN.
Elektronnyi resurs: Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Received: 24.05.2025

Received in revised form: 30.06.2025

Accepted: 03.06.2025

Sviatoslav VERBYCH

O.O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine

4 Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine

E-mail: sviatoverb@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4671-1898>

HISTORICAL DOCUMENTS AS AN IMPORTANT SOURCE FOR THE ESTABLISHMENT OF FORMER SETTLEMENTS' NAMES (the case study of oikonymicon of the Ternopil Region).

The article deals with the names of settlements of the historical Ternopil region within the former Volyn, Ruthenian and Podolian voivodeships (Vyshnivetsk, Zbarazh, Terebovl, Ternopil and Chervonohorod counties) of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The object of the study is the oikonyms *Vybranivka*, *Hermentsi*, *Huhny*, *Lyubachiv*, *Malativtsi*, *Mylokiv*, *Pronyatyn*, *Shepelivka*. They were known in this region in the 15th, 16th–17th, 18th — first half of the 20th centuries, then disappeared for various reasons, mostly due to external influences. The history of the area confirms that the negative factors that influenced its depopulation in the period from the 15th to the 17th centuries were frequent Tatar raids, the Turkish occupation of the region during 1672–1699, and the military actions of the Polish-Lithuanian Commonwealth, which tried to return Podolia to its rule. The disappearance of settlements in the Ternopil region in the 1st half of the 20th century is associated with other factors, primarily related to the administrative reforms of the then authorities.

The paper studies the word-formation structure of of these oikonyms, clarifies the motivation of the semantics of their formative bases, and establishes etymons.

The author concludes that a thorough study of historical sources, primarily lustrations, conscription registers, etc., from different regions of Ukraine will make it possible to identify disappeared settlements and introduce their names into scientific circulation.

Keywords: anthroponym, derivative, disappeared names of settlements, historical sources, oikonym, Ternopil region.